

Ecsedi Zsuzsa (szerk.):

Énekkincstár. Evangélikus énekeink kézikönyve

BUDAPEST: LUTHER KIADÓ, 2017, 535 O.

A 2017-es jubileumra készülve a reformáció egyik nagy kincse, az ének és a zene országos programokkal és kiadványokkal szólította meg a laikusokat és a szakembereket. Bach *H-moll miséjét* tíz alkalommal adták elő a Kárpát-medencében, koncertek sora valósult meg egyházi és világi helyszíneken, kórustalálkozókat tartottak, megjelent a *Protestáns műzenei antológia* három kötete, a *Régi Magyar Dallamok Tára XVI. századi kötetének* új, bővített kiadása. A jubileumi év egyik legfontosabb evangélikus himnológiai eseményének az *Énekkincstár* megjelenését tarthatjuk.

A kötet írásai az *Evangélikus énekeskönyv* (EÉ, először 1982-ben jelent meg) és az *Evangélikus istentisztelet – Gyülekezeti liturgikus könyv* (GyLK, 2007) énekszövegeivel és dallamaival foglalkoznak. Az írások nagy része eredetileg az *Evangélikus Élet* hetilap *Cantate* és *Énekkincstár* rovatában jelent meg 2006 és 2015 között. A rovatszerkesztő Ecsedi Zsuzsa az írásokat ötrészes enciklopédikus köteté szerkesztette. A szakmai munkában Bence Gábor és Ecsedi Klára működött közre. Nem antológia készült, hanem egy időközben megérett koncepció és anyag alapján összeállított kézikönyv. A 35 szerző szinte minden korosztályt képvisel, de örvendetes módon látjuk azt a generációváltást is, amely biztosítja a kutatás és az egyházzenei szolgálat folyamatosságát.

Mielőtt azonban egy-egy énekkel találkozánk a kötetben, kis tanulmányok sora ismerteti meg az olvasóval az EÉ (közel 500 strofikus ének és 64 bibliaórai ének) és a GyLK (35 korál és 30 verses zsoltár) szerkezetét, liturgiai beágyazottságát (I. fejezet). A tudományos megalapozottsággal írt tanulmányok igényes ismeretterjesztésre törekednek. Valamennyi himnológiai és liturgiai fogalom világos magyarázatot kap.

A reformációi örökséghez valamennyi kor hozzáadta az ízléséhez igazított énekeket. Az EÉ és a GyLK az eredetileg többnyelvű magyarországi evangélikus-ság valamennyi korszakából őriz énekeket. Az eredeti magyar szerzemények, a kezdetekben latin, német biblikus cseh („Tranoscius”) nyelvből készült fordítások később kiegészültek skandináv és angolszász eredetű énekekkel. A kötetben fokozatosan tárul fel az a gazdagság, amely a magyarországi evangélikus himnológiát

jellemzi. A gyülekezeti és liturgikus énekek–énekeskönyvek története az egyház-történeti eseményekbe ágyazottan jelenik meg. Szöveg- és dallamelemzéseken keresztül megismerjük az egyes stílusrétegeket. A megértést sok-sok idézet segíti. Az arányokra vigyázva helyet kap egy-egy jelentősebb szerző bemutatása is. S hogy el ne tévedjünk, a II. fejezetet két táblázat vezeti be, amelyben a német és a magyarországi gyülekezeti ének történetének főbb korszakaihoz – egy-egy idővonal segítségével – hozzárendelődnek a fontosabb egyháztörténeti és történelmi dátumok, az ének-, a dallam- és zeneszerzők nevei, az egyes korszakok legjelentősebb énekeskönyveinek címei.

Az *Imádkozzunk zsoltárokkal* c. fejezet hiánypótló, hiszen az évszázadok során az evangélikus éneklésben kicsit hátrébe szorultak a zsoltárok. A GyLK ezt a hiányt is igyekezett pótolni. A III. fejezet tanulmányai megmagyarázzák, zsoltárelemzésekkel megvilágítják a reggeli és esti zsoltáros imádság, a recitáló zsoltáreneklés és a zsoltárok használatának, élővé tételének a lehetőségeit. Itt kell kiemelni, hogy a kötet mindenhol hangsúlyozza az énekek imádság jellegét és az evangélikus énekek igehirdető karakterét. Ezért kaptak helyet az *Énekkincstár*ban meditációk is.

Az egyházi év ünnepi énekei már az első igazi protestáns énekeskönyvünkben, Huszár Gál 1560-61-es gyűjteményében egy tömböt alkottak. 1593-ban pedig az ismeretlen szerkesztő Bártfán már az egyházi év sorrendjében hozta az isteni dicséreteket. A perikópa szerint szerkesztett énekrendek mellett kialakult a tematikusan szerkesztett evangélikus gyűjtemények hagyománya is. Az *Énekkincstár* legnagyobb hányadát az egyházi esztendő szerint szerkesztett graduáleinekeknek (az istentisztelet fő énekeinek), heti énekeknek és egyéb énekeknek az elemzése adják. Az énekszövegek nyomán készült meditációk pedig lehetőséget adnak az olvasottak továbbgondolására és az áhítatra (IV–V. fejezet).

A szerzők sokféle szempontból elemzik az énekeket: a teológiai-bibliai-liturgiai háttér mellett jelzészzerű életrajz, idegen nyelvű minta (ha van), retorikai szerkezet, műfaj, zenei motívumok, dallam- és versforma, zenei feldolgozás is része az egyes tanulmányoknak. Kereszthivatkozások segítenek az eligazodásban. A kritikai szemlélet sem marad el ott, ahol kell. A régi szövegekből kihagyott versszakok nélkül ugyanis időnként elsekélyesedett az ének teológiai mondanivalója, sérült a költői megformáltság. Ezt egy-egy kimaradt strófa idézésével jelzik a szerzők.

Hosszú évekig irigylésre méltónak tarthattuk a német himnológiát. Megjelent a német evangélikus énekeskönyvben található énekek elemzése és az énekszerzők lexikona. A magyarországi evangélikus himnológia is elindult ezen az úton. Az *Énekkincstár*ban nem kerülhetett sor minden énekre. A teljesség igényéről azonban nem mondtak le az egyházzenészek. Ecsedi Zsuzsa ígérete szerint: „készül egy olyan adattár, amely összes strofikus gyülekezeti énekünk legfontosabb himnológiai adatait gyűjti össze” nyomtatott és interneten elérhető adatbázis formájában

(22. o.). A most megjelent kötet sokoldalú használatát segítette volna, ha a mutatók között szerepelne tárgymutató is. Remélhetőleg az adattár ezt a hiányt pótolja majd.

Még a 17. század végén is aktuális volt Tótfalusi Kis Miklós panasza, ill. kritikája (noha az elsősorban a reformátusokra vonatkozott): idegen földön „senki oda [ti. a templomba] könyv nélkül nem mégyen, hanem mindennek vagy egész Biblia vagy Újtestamentum vagy legalább Zsoltároskönyv vagyon kezében, és senki közöttök az éneklésnek néma hallgatója nincsen, hanem kicsinytől fogva nagyig felemelik szavokat. Vajha olyat láthatna szemünk valaha a mi földünkben is!” (1686) Evangélikus lelkészek, költők és egyházzeneszek nemzedékei munkálkodtak azon, hogy ma már az evangélikusok kicsinytől nagyig énekelnek, felemelik szavukat.

Az evangélikus egyház éneklő egyház. Azt a kincstárat pedig, amely ezt a gazdagságot bemutatja, a jubileumi évtől kezdve sokféle módon használhatjuk: himnológiai tankönyvként, enciklopédiaként vagy lelki táplálékként.

Tolle, lege, canta!

H. Hubert Gabriella